

**Postanowienie Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego
z dnia 22 listopada 1995 r.
II UZP 18/95**

Brak jest przesłanek do podjęcia uchwały na podstawie art. 13 pkt 3 ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym (jednolity tekst: Dz. U. z 1994 r., Nr 13, poz. 48) w sytuacji, gdy nie zachodzi potrzeba wyjaśnienia przepisów prawnych ponieważ stosowanie nie wywołuje wątpliwości w praktyce ani rzobieżności w orzecznictwie.

Przewodniczący Prezes SN: Jan Wasilewski, Sędziowie SN: Andrzej Kijowski, Jerzy Kuźniar, Maria Mańkowska, Teresa Romer, Stefania Szymańska (sprawozdawca), Maria Tyszal (współsprawozdawca),

Sąd Najwyższy, z udziałem prokuratora Stefana Trautsołta, po rozpoznaniu na posiedzeniu w dniu 22 listopada 1995 r. wniosku Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego o podjęcie przez skład siedmiu sędziów Izby Administracyjnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Sądu Najwyższego uchwały zawierającej odpowiedź na następujące zagadnienie prawne:

Czy rolnik, który przekazał gospodarstwo rolne w okresie do dnia 31 grudnia 1990 r. może po tej dacie nabyć prawo do pobierania renty lub emerytury w zbiegu ze świadczeniem rolniczym z tytułu przekazania gospodarstwa rolnego w tym terminie ?

p o s t a n o w i ł :

odmówić podjęcia uchwały.

U z a s a d n i e n i e

I

W uzasadnieniu pytania prawnego podkreślono, że w naszym prawie ubezpieczenia społecznego powszechną jest zasada pobierania tylko jednego świadczenia z ubezpieczenia społecznego. Wyjątki od tej zasady są ściśle wyliczone i są nieliczne. Jak się wydaje, do tych wyjątków nie należy możliwość łączenia "prawa do renty lub emerytury rolniczej z prawem do renty rodzinnej", jeżeli śmierć małżonka nastąpiła po dniu 1 stycznia 1989 r. Mimo to, praktyka przyznawania po tej dacie prawa do obu świadczeń w zbiegu jest powszechnie stosowana przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) oraz Zakład Ubezpieczeń Społecznych, co obciąża budżet Państwa wypłatą nienależnych świadczeń.

Zdaniem Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, za takim stanowiskiem przemawia analiza niżej przedstawionych przepisów.

Ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 268) ustanowiła zasadę pobierania jednego własnego świadczenia rolniczego (art. 35 ust. 1). Natomiast można było łączyć pobieranie własnego świadczenia rolniczego z prawem do innego świadczenia o

charakterze rentowym (art. 35 ust. 2 pkt 1) w stosownym zbiegu, tj. świadczenie wybrane przez rolnika, powiększone o połowę drugiego. Zasady łączenia prawa do pobierania świadczenia rolniczego z prawem do renty inwalidzkiej wojennej (kombatanckiej), renty inwalidzkiej wypadkowej i rent zagranicznych regulowały odrębne przepisy (art. 35 ust. 3).

Od 1 stycznia 1989 r., z mocy ustawy z dnia 24 lutego 1989 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin oraz o zmianie ustawy o podatku rolnym (Dz. U. Nr 10, poz. 53) dokonano nowelizacji art. 35 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. w ten sposób, że jako generalną zasadę wprowadzono pobieranie jednego świadczenia. Pozostawiono jedynie możliwość zbiegu świadczenia rolniczego z prawem do renty inwalidzkiej wojennej (kombatanckiej), wypadkowej i świadczenia zagranicznego.

W ustawie z 1989 r. zagwarantowano jednak osobom mającym przed dniem 1 stycznia 1989 r. ustalone prawo do emerytury lub renty za przekazane gospodarstwo rolne oraz do innych świadczeń o charakterze rentowym lub emerytalnym, prawo do pobierania tych świadczeń na zasadach dotychczasowych (art. 4 ust. 1). W ustawie tej znalazł się przepis, że na zasadach dotychczasowych wypłaca się również emerytury lub renty osobom, o których mowa w art. 2 i 3, jeżeli przełączą gospodarstwo rolne do dnia 31 grudnia 1989 r. (art. 4 ust. 2).

Kolejna nowelizacja powyższych przepisów, wprowadzona przez ustawę z dnia 24 lutego 1990 r. o niektórych warunkach funkcjonowania ubezpieczenia społecznego rolników indywidualnych i członków ich rodzin w 1990 r. (Dz. U. Nr 14, poz. 90) przedłużyła możliwość wypłaty świadczeń rolniczych w zbiegu, ale pod warunkiem, że wniosek o świadczenie rolnicze został zgłoszony do dnia 30 czerwca 1990 r., a gospodarstwo rolne zostało przekazane do dnia 31 grudnia 1990 r.

Z dniem 1 stycznia 1991 r. weszła w życie ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz. U. z 1993 r., Nr 71, poz. 342 ze zm.), która utrzymała zasadę, iż w razie zbiegu prawa do emerytury lub renty rolniczej z prawem do emerytury lub renty z innego ubezpieczenia wypłaca się jedno, wybrane świadczenie. Wypłatę "zbiegowych" świadczeń utrzymano - najogólniej ujmując - w razie zbiegu świadczenia rolniczego z rentą inwalidzką wypadkową, z rentą wojenną, z tytułu pobytu w obozie koncentracyjnym (bądź łagrze), w związku ze służbą wojskową, ze świadczeniem z instytucji zagranicznej - według zasad określonych w odrębnych przepisach. Jednakże w art. 107 tej ustawy prawodawca zagwarantował, że przy zbiegu prawa do emerytury lub renty z ubezpieczenia społecznego rolników indywidualnych i członków ich rodzin z prawem do emerytury lub renty z innego ubezpieczenia społecznego stosuje się przepisy dotychczasowe.

II

1. Inspiracją do przedstawienia pytania prawnego było zakwestionowanie przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego praktyki KRUS polegającej na przyznawaniu prawa do renty rodzinnej pracowniczej w zbiegu z własnym świadczeniem rolniczym, mimo, że prawo do renty rodzinnej powstało (śmierć małżonka nastąpiła) już po wejściu w życie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. (a z czym nie zgodził się Prezes KRUS). Zdaniem Pierwszego Prezesa, praktyka taka jest błędna, gdyż art. 4 ust. 1 ustawy z 24 lutego 1989 r. przez użycie określenia "miały ustalone prawo" zawęży krąg osób, o których w nim mowa, tylko do tych, które już nie tylko nabyły prawo, ale pobierały oba

świadczenia w dniu wejścia w życie tej ustawy. Wyłączone są więc nawet osoby, które "nabyły" prawo (czyli spełniały warunki), ale nie złożyły wniosku o świadczenie. Jeżeli zaś chodzi o art. 4 ust. 2 tejże ustawy, to sens jego był taki, że pozwalał traktować rolników, którzy dopiero przekazali gospodarstwo rolne tak, jakby w dniu wejścia w życie ustawy (1 stycznia 1989 r.) pobierali "świadczenia zbiegowe". Przepis art. 4 ust. 2 przyjął więc fikcję, że gospodarstwo było przekazane (a więc prawo do świadczenia było ustalone) już w chwili wejścia w życie ustawy. Wobec tego jednak, że art. 4 ust. 1 wymagał, aby prawo było ustalone (co oznaczało pobieranie obu świadczeń w zbiegu) w chwili wejścia w życie ustawy, to fikcję tę można było zastosować tylko do osób, które jedno ze świadczeń (zbiegowych) już pobierały. Dlatego, zdaniem Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, na zasadach dotychczasowych (tj. w zbiegu) można było nadal wypłacać świadczenia jeżeli:

a) oba były pobierane w dniu wejścia w życie ustawy z dnia 24 lutego 1989 r.,
b) jedno było pobierane w dniu wejścia w życie ustawy, a drugie (rolnicze) zostało nabyte później, w wyniku przekazania gospodarstwa w terminie do 31 grudnia 1990 r. Nie są natomiast możliwe sytuacje, w których:

a) gospodarstwo rolne zostało przekazane do 31 grudnia 1990 r., ale prawo do drugiego świadczenia zostało nabyte po dniu 1 stycznia 1989 r., albo

b) prawo do drugiego świadczenia zostało nabyte (spełnione były warunki) przed 1 stycznia 1989 r., ale prawo to nie było ustalone.

Konkludując Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego uważa, że w taki sposób należy rozumieć art. 107 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. dotyczący wypłacania świadczeń zbiegowych.

2. Prezes KRUS w piśmie z dnia 18 lipca 1995 r. skierowanym do Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, zajął stanowisko, że osoby, które dotrzywały terminu przekazania gospodarstwa rolnego do dnia 31 grudnia 1990 r., mogą otrzymać emerytury rolnicze lub renty inwalidzkie rolnicze w stosownym zbiegu z emeryturą lub rentą z systemu pracowniczego. Upoważnia bowiem do tego art. 107 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r., który odnosi się do przepisów ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. Zasada ta dotyczy również osób mających decyzję emerytalną warunkową, o ile z chwilą osiągnięcia wieku emerytalnego wybrały - w myśl art. 108 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. - ponowne rozpatrzenie ich uprawnień do emerytury rolniczej na zasadach dotychczasowych.

Ustosunkowując się zaś do "zakwestionowanych" spraw, Prezes KRUS zajął stanowisko, że w sytuacji, gdy osoby zainteresowane otrzymały emeryturę na podstawie ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r., gdyż dotrzywały terminu zgłoszenia wniosku do dnia 30 czerwca 1990 r. i przekazania gospodarstwa rolnego do dnia 31 grudnia 1990 r., to w chwili nabycia przez te osoby (wdowy) prawa do renty rodzinnej pracowniczej, zostały przez nie spełnione przesłanki do wypłacania im - zgodnie z art. 107 tej ustawy - obydwu świadczeń w stosownym zbiegu. Zdaniem Prezesa KRUS, trudno jest natomiast podzielić pogląd, iż śmierć mężów takich osób, po dniu 1 stycznia 1990 r. i ustalenia wdowom prawa do renty rodzinnej po tej dacie ma przesądzić o pozbawieniu ich prawa do otrzymywania w stosownym zbiegu renty rodzinnej pracowniczej i emerytury rolniczej, przyznanej na podstawie ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r., a więc na podstawie przepisów dotychczasowych.

Prezes KRUS zaznaczył ponadto, że przepisy ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r.

nie pozwalały na wypłatę renty rodzinnej rolniczej wraz z innym świadczeniem emerytalno-rentowym rolniczym i KRUS nie wypłaca takich świadczeń w zbiegu.

III

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Powołane w pytaniu prawnym przepisy art. 13 pkt 3 w zw. z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym (jednolity tekst: Dz. U. z 1994 r., Nr 13, poz. 48) uprawniają określone podmioty - m.in. Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego - do wystąpienia do Sądu Najwyższego o podjęcie uchwały mającej na celu wyjaśnienie przepisów prawnych "budzących wątpliwości w praktyce lub których stosowanie wywołało rozbieżność w orzecznictwie".

W postanowieniu z dnia 10 marca 1994 r., I PZP 65/93 Sąd Najwyższy Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w składzie całej Izby wyraził pogląd, że Sąd Najwyższy staje się właściwy dla podjęcia uchwały w trybie art. 13 pkt 3 ustawy o Sądzie Najwyższym, gdy wątpliwości co do rozumienia przepisów prawa ujawniają się w praktyce tych organów, nad którymi Sąd Najwyższy sprawuje zwierzchni nadzór w zakresie orzekania (OSNAPiUS 1994 z. 10 poz. 156).

Przedstawione zagadnienie prawne nie występuje w orzecznictwie sądowym, ponieważ Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego wydaje decyzje pozytywne dla świadczeniobiorców. Zagadnienie to jest natomiast wynikiem zakwestionowania przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego praktyki tejże Kasy i wyłoniło się w związku z rozpatrywaniem przez Biuro Orzecznictwa Sądu Najwyższego jednostkowej skargi osoby domagającej się wypłaty emerytury rolniczej w zbiegu z rentą rodzinną z ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz. U. z 1983 r., Nr 13, poz. 68 ze zm.), a co słusznie nie zostało zakwestionowane przez Biuro Orzecznictwa. Zgodnie bowiem z art. 54 tejże ustawy (co podkreślił Prezes KRUS w piśmie z dnia 18 lipca 1995 r.), w brzmieniu nadanym przez ustawę z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji, nie ma od dnia 15 listopada 1991 r. podstaw do wypłacania osobom zainteresowanym emerytury rolnej w stosownym zbiegu z rentą rodzinną po inwalidzie wojennym. Zasady wypłaty tych świadczeń zostały bowiem "przypisane" do uregulowań zawartych w ustawie z dnia 29 maja 1974 r. o z.i.w.

Należy więc rozważyć, czy wątpliwości Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego są równoznaczne z wątpliwościami w praktyce, o których mowa w art. 13 pkt 3 ustawy o Sądzie Najwyższym, skoro rozpatrywane zagadnienie nie występuje w orzecznictwie sądowym.

W myśl art. 2 ust. 1 i 3 ustawy o Sądzie Najwyższym, Sąd Najwyższy sprawuje nadzór nad działalnością wszystkich innych sądów w zakresie orzekania, zapewnia prawidłowość oraz jednolitość wykładni prawa i praktyki sądowej w dziedzinach podanych jego właściwości. Zgodnie zaś z art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego jest centralnym organem administracji państwowej, podległym Ministrowi Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Od decyzji Prezesa Kasy (organów przez niego upoważnionych), w sprawach wskazanych w art. 36 ust. 1 tejże ustawy, przysługuje odwołanie do sądu pracy i ubezpieczeń społecznych. Uprawnione jest zatem sta-

nowisko, iż nadzór Sądu Najwyższego wobec Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego jest ograniczony do spraw, które stały się przedmiotem orzeczeń sądowych, w których Kasa ta będąc organem rentowym występuje jako strona.

Przedstawione zagadnienie dotyczy wypłaty świadczeń z ubezpieczenia społecznego rolników w stosownym zbiegu ze świadczeniem z zaopatrzenia emerytalnego pracowniczego, a kwestionowana praktyka Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego jest akceptowana przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

W świetle powyższego uzasadnione jest zatem stanowisko, że skoro przedstawione zagadnienie prawne nie powoduje ani rozbieżności w orzecznictwie sądowym, ani też nie nasuwa wątpliwość w praktyce organu uprawnionego do podejmowania decyzji w tym zakresie, to brak jest podstawy do podjęcia uchwały. Nie są bowiem spełnione przesłanki z art. 2 ust. 1 i 3 w zw. z art. 13 pkt 3 ustawy o Sądzie Najwyższym.

Mając to na uwadze Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji postanowienia.

=====